

ქ-18 h

საბავშვო ბიბლიოთეკა

ი. ჯანაშვილი

რამდენიმე სურათი

ანუ

ეპიკური ჟაანის ცხოვრებიდან

*

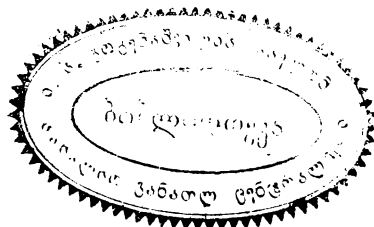
ს ა შ კ ო ლ ო									
ბ	ი	ბ	ლ	ი	ო	თ	ე	კ	ა

ილია ჭავჭავაძე

რამდენიმე სურათი

ანუ

ეპიზოდური ყაჩაღის ცხოვრებიდან

გამეცხული

ტფილისი 31/VIII. ს.ს.მ.უ.ს. პოლიგრ.-ტრ. 1-ლი სტ. პლგზ. პრ. № 91.
მთავარლიტი № 1599. შეკვეთა № 1441. ტირაჟი № 7000.

რამდენიმე სურათი

ანუ

ეპიკოსი ყაჩაღის ცხოვრებიდან

პ ე მ ა

მიეც გლახაკთა საჭურჭლე, ათავისუფლე მონები,
მიღწიან, მომიგონებენ, დამლოცვენ, მოვეგონები.
შოთა რუსთაველი.

სამშობლოს ცასა ბნელად გაშლილი
მწუხრის ზეწარი გადაეფარა, —
და მთვარის შუქზედ მთებისა ჩრდილი
ალაზნის ველზედ წამოიხარა.
ლამის გუშავი, მუდამ მკმუნავი
მთვარე მეფურად მძლავრად ვიდოდა,
მთებისა ყინვის ნაკვეთი თავი
იმის სხივებთან-მუსაიფობდა.
შორნი მნათობნი მოკამკამენი
იმ მწუხარს ღამეს მხიარულობდნენ,
მღუმარს ქეყყანას, ვით საყვარელნი,
სხივებს ესროდნენ, ზედ დაჰხაროდნენ.
და იმ მნათობთა სხივის აღერსით
ველს მშვენიერსა ჩასძინებოდა,
მხოლოდ ნიავე მთისა — მოლხენით
ტყეში ფოთლებთან ლაზღანდარობდა.
და ალაზანი შეუპოვარი
ჰჩიოდა, თითქო კაცს ემღუროდა,

მის ბუტბუტს მარტო მთაი მდუმარი
დაფიქრებული ყურს მიუპყრობდა.
ყველას ეძინა, დღით ჰფეთქავს რაცა,
თითქო დაღლილა მიწაც და ცაცა!..
მხოლოდ კი ერთგან ურემი მძიმე
მიჭრიალებდა, გზას აღვიძებდა,
და ნაღვლიანად მასზედ მეურმე
მწუხარს სიმღერას დაჰლულუნებდა.
ლულუნი იგი ჩამრჩენია გულს,
მწუხარე არის, ვით გლოვის ზარი,
მაგრამ თუ ნაღველს მოჰბერს დაჩაგრულს,
უკუ-ჰყრის კიდევ ვით ღრუბელს ქარი.

მიდის ურემი და შეცრადა
ვილაცამ ტყილამ ასკუპა ცხენი,
მოვარდა იგი ურემს მედგრადა,
მჭმუნვარე სახის ამაყად მჩენი.

— ვერ მიმასწავლებ კული-გორის გზას? —
ჰკითხა თამამად მან მეურმესა.

— რატომ ვერ, ძამო! აგერ აიმ მთას
მარჯვნივ აუხვევ და გახვალ ხევსა,
ერთი საურმე გზა დაგიხვდება;
იმ გზას დაადევ, წადი, — და როცა
ცხვირწამოწვდილი მთა შეგეყრება,
ის მთა იქნება კული-გორაცა.
იქ რა გინდა შენ? — ჰკითხა მან ბოლოს,
როს გაათავა გზისა სწავლება: —
იქ საფრთხე რამე არ დაგემართოს,
ბლაქიაშვილი იქ იმყოფება.
მე, როგორც ვხედავ, შენც კი გაქვს მკლავი,
ბევრს შენს ტოლს ბიჭს არ დაუვარდები,
მაგრამ მაინც თუ გებრალვის თავი —
ბლაქიაშვილს ნუ დაენახვები,

ნურც დაანახვებ შენს ქურანს ცხენსა,
თორემ ის ბიჭი განანებს ბევრსა!
მალთა, როგორც ხირიმის ტყვია,
და ტყვიასავით დაუნდობელი;
თუ სისხლი ჰმართებს, ისა სჯობია,
შეარჩინო და აიღო ხელი.

— შენ ფიქრი ნუ გაქვს!.. მე იმას ვეძებ,
მეც მისებრ, ძამო, მიღრინავს გული;
როგორც ის ცხოვრობს, ისე ვიცხოვრებ, -
ამ დღიდან თავზედ ხელაღებული! —

და, რა სთქვა ესა, მოხდენით ცხენი
მოსხლიტა უცებ ლაზათიანმა;
გაფრინდა ცხენიც ვით შავარდენი,
და მის ფეხის ხმას ხმა მოსცა მთამა.

თითქო შენატრდა იმას მეურმე,
„ახ, ნეტავი შენ!“ — წაიდუღუნა
და, გაიქნია რა თავი მერმე
შურით, ხარს შოლტი გაუტყლაშუნა,
და მერე ისევ უფრო მწუხარედ
თვისი სიმღერა დაიღუღუნა.

კუდი გორასთან ერთი ტყე არი, —
უწინ ყაჩაღის იყო საფარი, —
საშიში, ბნელი, გულდახურული,
შეუვალი და წამოზურული.
იქა ცხოვრებდა ბლაჭიაშვილი
კაკო, ყაჩაღად გამოვარნილი.

მთვარე ჩასული იყო დიდ ხნისა,
როცა იმ ტყეში, ერთ ხის ძირასა,
ფრთხილად ეძინა ბლაჭიაშვილსა,
ბედისგან მწარედ განაწირალსა.
მის შორი-ახლო ლამაზი ცხენი
კაზმ-მოუხდელი სძოვდა ბალახსა,

და მას ფოთოლნიც მოშრიალენი
ხშირად უფროთხოზდნენ მოსვენებასა.
უეცრად შეჰკრთა, აცქვიტა ყურნი,
თავი აიღო და გაიხედა;
მერე ტრიალით იწყო ფრუტუნნი
და ერთს ალაგას ზედ დააცქერდა;
დიდ ხანს უცქერადა და, რა მოესმა
თავისის მოძმის ცხენის ფეხის ხმა,
ვერ მოითმინა, დაიხვიხვინა
და პატრონს ძილი დააფრთხოზინა.
წამოხტა კაკო ლომივით ზეზე,
თოფი მოზიდა და შეაყენა
და, რა იხილა მხედარი ველზე,
შეჰკივლა: „მითხარ, ვინა ჯარ შენა?
რისთვის მოსულხარ, — მოყვრად, თუ მტრადა?“

მხედარი

— მოყვრად, გულფიცხო, იყავ მშვიდადა.

კაკო

— თუ მოყვარე ხარ, მაშ გამარჯობა!
კეთილი იყოს ჩვენი გაცნობა.

მხედარი

— ამინ!.. შენ არ ხარ ბლაჭიაშვილი?

კაკო

— დიალ! გახლავარ!.. რა გნებავს შენა?

მხედარი

— შენთან სიცოცხლე, შენთან სიკვდილი,
შენთან ყოფნა და შენთან ღარჩენა.

კაკო

— მომწონს ეგ სიტყვა... შენც მომეწონე
და ამისთვისაც გენდობი შენა.

მხედარი

— გულის გული იცნობს და ღონეს — ღონე,
მენდე, გაგიყო ჭირი და ლხენა.

კაკო

— ხოშ-გელდი, ძამო!.. მე ვარ მდიდარი,
ამ ტყეში მარტო მე მაქვს მეფობა;
გაშლითა არის ჩემი სახლ-კარი,
და ვერას მაკლებს აქამდინ მტრობა.
ყოველ ხის ძირას ჩემი სახლია,
სად მილამდება, იქ მითენდება;
თუმცა ბევრი რამ მე აქ მაკლია,
მაგრამ აქ ჭირიც მიადვილდება...
უსახლ-კარობა, შიში, შიმშილი,
მარტოკა გდება მხეცივით ტყეში,
ყურდღელსავითა ფხიზელი ძილი
და იარაღი დღე-და-ღამ ხელში, —
მართალია, ძმავ, კაცს მოსწყინდება
ძუნწი ცხოვრება ეს დასაღონი,
მაგრამ იქ ყველა გვიადვილდება
სადაც ჩვენვე ვართ ჩვენი ბატონი!..
მე თანა მყვანან რკინისა ძმები:
ჩემი სიათა, დამბაჩა, ხმალი...
არც მიმტყუნებენ, არც ვემტყუნები,
მინამ მაქვს მკლავი თავისუფალი.
ეს ცხენიც, ძამო, ჩემთან შეზრდილა,
მოუღრეკია როგორც რომ ჟინი;

ჩემთან საფრთხეში ბევრჯერ ყოფილა,
გამოუვლია ჭირი და ღზინი.
ამათ მივანდე ჩემი ცხოვრება!
არ აიყრიან გულსა ჩემზედა,
და კაკოც ისე არ გაძუნწდება,
რომ არ დააკედეს ერთგულებს ზედა.
ჩემი სიმდიდრე აი ეს არი!..
ჩემს სამეფოში არ არის გმობა,
თუმცა ორგულთან ვარ დაუნდობარი,
მაგრამ ერთგულთან მეც ვიცი ძმობა.
ჩამოხედ, ბინას გაჩვენებ, წამო!
ღარიბულადა მე დაგიხვდები,
და ნუ დამძრახავ ყაჩაღსა, ძამო,
თუ მასპინძლად ვერ მოგეწონები.

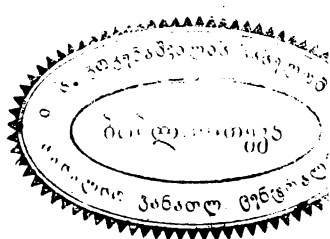
მხედარი მყისვე გადმოხტა მარდად
და წამოჰყარა აღვირი ცხენსა;
ჩამოუჭიმა ყურები მაგრად
და თვალზედ მზრუნველს უსვამდა ხელსა.
მოჰხსნა ნაბადი, ჩაკრული უკან,
ხურჯინიც სავსე გადმოიღო მან,
მერე გადაჰკრა ხელი გავაზედ
და მყის გაიგდო ცხენი ბალახზედ.
შემდეგ მოვიდა იგი სტუმარი,
კაკოს პირდაპირ დადგა მღუმარი.
მათ ერთმანეთი თვალით გაზომეს,
და მოეწონნენ ორნიც ერთმანეთს.
მივიდნენ წყნარად და ხის ძირს დასხდნენ,
მღუმარედ იყვნენ ორნიც დიდ ხანად,
ერთმანეთს თითქო კიდეც სინჯავდნენ,
ბოლოს კი კაკომ უთხრა თამამად:

— ვიცი მე, ძამო, არ გამიწყრები,
და არ დამძრახავ მეტ კითხვისთვინა:

მითხარ, საიღამ გემცნაურები?
ჩემთან მოსვლა რამ გაგაბედვინა?

მხედარი

— შენი გაცნობა არა არის ძნელი,
ამაზედ რაღა ვილაპარაკო,
შორს გავარდნილა შენი სახელი,
ბავშმაც კი იცის, ვინ არის „კაკო“!
შენზედ მოუბნობს კაცი და ქალი,
ვისაც ენა აქვს, შენ ყველა გაქებს;
შენი ამბავი, ეხლა მართალი,
ზღაპრად მიუვა ჩვენს შვილიშვილებს.
შენზედ ამბობენ, რომ ხარ მამაცი,
გამოჰქცევინარ უსამართლობას,
ამბობენ, თურმე გიყვარს გლეხკაცი,
ბარაქალა მაგ გულკეთილობას!..
რომ ბედში მყოფი შენ ძმად მიგაჩნდეს —
ეგ ვერაფერი სიყვარულია,
სიტყვა ის არის, კაცს ის უყვარდეს, —
ვინც ბედისაგან დაჩაგრულია!
მარტო არსენას, თუ გახსოვს შენა,
გლეხკაცი როგორც ძმა ჰყვარებია,
გლეხკაცის ბედი, ჭირი და ღზენა,
შვილსავით კალთით უტარებია.
აბა, კაციცა ისა ყოფილა
და ქუდიც იმას, ძმავ, ჰზურებია!
ნეტავ იმ დედას, ვისგანც გაზრდილა
და ვისაც ძუძუ უწოვებია!..
მისებრი შვილი, ბევრიც ინატროს,
ებლანდელ დედამ ველარ გაზარდოს..
ჯერ არ მენახე, მაგრამ გიცნობდი,
შენი ცხოვრება მენატრებოდა;

შენთან წამოსვლას ბევრჯერ ვფიქრობდი,
მაგრამ სახლ-კარი მენანებოდა,
ბოლოს კი, ძამო, გამიწყრა ღმერთი,
დამიტრიალდა უკუღმა ბედი!..
ყური მომიგდე, გეტყვი ყველაფერს,
რაც გადამიკიდა მწუხარებაში,
და როგორც, ერთ დროს ბედის მადლიერს,
გზა დამიხლართა ბედისწერამ!

მაშინ თორმეტის წლისა ვიყავი,
როცა ბატონმა სახლს მომაშორა.
წამსვე ძროხაში მე მიკრეს თავი,
ჩემს სახლ-კარიდგან გამაგდეს შორა.
ჯერ კი დავლონდი, დაჩაგრდა გული,
ყოფნა უმშობლოდ მეძნელებოდა...
სხვები ჰლხინობდნენ, და მე კი ლული
ცრემლისა თვალზედ არა მშრებოდა.
პატარა ჩემი ამხანაგები
ჩემ გულჩვილობას იქ დასცინოდნენ,
დავიწყებოდათ თავის დარდები,
როცა ისინი ჩემებრ სტიროდნენ!..
მეც კი მრცხვენოდა ჩემის ცრემლისა, —
ჩემს ამხანაგებს გავეჩქევოდი,
მივუჯდებოდი ერთ ბუჩქის ძირსა
და იქ მარტოკა დიდ ხანს ვტიროდი.
მაგრამ ღრუბელმა გადაიარა,
თან გადიტანა ჩემი ნალველი;
პატარა გულმა გამოიღარა
და შეუბრუნა ნალველსა ხელი.
ჩემს ყოფას მალე შევეჩვიე მე,
კიდევ ვლხინობდი, კიდევ ვმღეროდი;
ჩემს სახლ-კარზედა არც დღე, არც ღამე
აღარ ვფიქრობდი, არ ვლონდებოდი.

...დამო! რა ტკბილად, რა უდარდელად
ჩემი დღეები იქ მიდიოდნენ!
არარა მქონდა იქ საფიქრელად,
ჩემი მოძმენი არ მაძალებდნენ.
ძროხას ვუვლიდით ჩვენ ერთგულადა,
გავიზიარეთ ყველამა საქმე,
და რიგ-რიგითა ყველა ძმურად
ვყარაულობდით ძროხასა ღამე.
რაკი მთას იქით მზე დაწვდებოდა
და გაეკვროდა ვარსკვლავი ცასა,
გაშლილი ძროხა მოგროვდებოდა
და დავიწყებით ყველანი თვლასა.
და დავაბამდით რაკი ძროხასა,
ტყის პირს ერთს დიდ ცეცხლს გავაჩაღებდით
და მოვიტანდით ჩვენ ჩვენს საგზალსა,
ცეცხლსა გარშემო მოვუსხდებოდით.
ჩვენი ხუმრობა, მღერა, სიცილი,
ხეზედა მძინარ ფრინველს აფრთხობდა;
მოგვერეოდა თუ მერე ძილი,
ერთი ჩვენგანი ზღაპარს იტყოდა.

რაკი ტრედის-ფრად ცა ინათებდა
და შორს ცისკარი კამკამს იწყობდა,
მეძროხე ვინმე დაგვიძახებდა
და დილის ტკბილსა ძილს დაგვიფრთხობდა.
ავიშლებოდით, და ჩვენის ხმითა
მკვდარი მთა, ბარი გაცოცხლდებოდა,
და თავის ძროხას ყველა ზღაზვნითა
ასაშვებლად მიესეოდა.
ზოგი აქ მიდის თექა-მოსხმული
და მიიფშენეტავს ზარმაცად თვალსა,
სხვა იქ მიიმღერს დაღონებული
და ერეკება თავის ძროხასა;

და ერთს წუთს უკან ძროხა ბლავილით
გაიშლებოდა ფართო მინდორზედ,
და ჩვენ კი ხტომით, მღერით, ძახილით
მოვგროვდებოდით მთის ცივ წყაროზედ:
პირს დავიბანდით, ძილს დავიფრთხოვდით,
მთის წყაროს წყლითა გავგრილდებოდით,
ვხტოდით, ვიძახდით, ვლაზნანდარობდით,
და ზეზეურად დავნაყრდებოდით;
მერე ემართავდით თამაშობასა,
ხან ქვეს ვისროდით, ხან ბურთსა მაღლა,
და შუადღისა გოლვისა ჟამსა
ჩამოვრეკავდით ძროხასა დაბლა;
ალაზანშია ეყრიდით ძროხასა,
თან ჩავყვებოდით უკანაც ჩვენა...
ბევრიც სხვა ახსოვს ჩემ ბიჭობასა,
მაგრამ სად არის ეხლა ის ლხენა?!..
სალამოს ჟამზედ ისევ იმ-რიგად
ცეხლსა ანთებულს მოუხსნდებოდით
და ისევ ზღაპარს გლეხურს მორიგად
თითოსა მაინც ყველა ვიტყოდით.

ის ზღაპრები მე გულს მიღონებდნენ
და აქამდინა დამრჩნენ ხსოვნაში,
ძველებურს დროსა შემაყვარებდნენ
იმ ჩემ მხიარულ ყმაწვილობაში.
ეჰ, მარტო ერთი იმ ზღაპრებისა
ღვიძლ ღედასავით მე შემეთვისა!
ის მე ბევრს რასმე გულს ჩამძახებდა,
ხან მომაღხენდა, ხან მაღონებდა...
არსენა ჩვენი, ის მხნე არსენა,
ჩვენამდინ, დამო, ზღაპრად მოსული,
ის იყო ჩემი ჯავრი და ლხენა,
ის იყო ჩემი გული და სული.

ეგრეთ გონება ხალისიანი
არსენას ამბით მე მეზრდებოდა;
მიყვარდა მე ის კეთილდღიანი
და არსენობა მენატრებოდა.
ეგრეთ მინდორზედ, ძმაო, ვყვავდი
ჩემს ბიჭობაში შეუპოვარი,
ჩემს სახლ-კარზედა არა ვდარდობდი,
შინაურობის არ მქონდა ჯაფრი!
მე ჯერეთ ვიყავ პაწაწკინტელა
და მადლიერი ჩემ კეთილ დღისა
და მე მეგონა, რომ ჩემებრ ყველა
მადლიერია თავის ბედისა.

მე მამა მყვანდა მხნე კაცი, მარჯვე,
დაუღლელი და ბეჯითი, გამრჯე;
თუმცა ხელმარტო ის ცოდვილობდა,
ჩვენ კაცებშია ბევრი არ სჯობდა.
იმ დალოცვილსა ვერვინ ასწრობდა
ვერც ხვნას, ვერ თესვას და ვერცა მკასა;
ღმერთიცა მართლა უხვად სწყალობდა
და წყალობითა უვსებდა სახლსა.
ეგრე იქნება მუდამ, მეგონა,
მადლიერად და უნადვლოდ მამა,
მაგრამ კი ბოლოს ის დააღონა,
მწარედ უმტყუნა ბედისწერამა...
შენც, ძამო, ვიცე, გაგიგონია,
ყმის ბედი რა-რიგ სწრაფად იცვლება!
თუ ყმასა გუშინ ბედი ჰქონია,
არ იჯერებს, რომ დღესაც ექნება.
ჩვენი წადილი, ჩვენი იმედი
ყოველთვის, ძამო, არის საფრთხეში,
გლებკაცის და ყმის ლიტონი ბედი
ვერა, ვერ გასძლებს ბატონის ხელში...

დრო გადიოდა და თან მოჰქონდა
მამი-ჩემისა უბედურობა,
მამა თან-და-თან მიბერდებოდა,
ბოლოს წაერთო საწყალს მხნეობა!..
თუმცა კი შერჩა წადილი ძველი,
შრომის სურვილი იმ უბედურსა,
მაგრამ არც ღონე და აღარც წელი
აღარ მოსდევდა დროგარდასრულსა,
საბრალო მამა ჰხედავდა ცხადად,
რომ რამდენადაც ღონე აკლდება,
ოჯახი უკან მიდის იმდენად
და სახლ-კარიცა სულ ელუპება.
იმ სიბერესთან იმ უბედურსა
ერთი სხვა ჭირიც ზედ გამოება
და შეეყარა საწყალს, უძლურსა
გამუდმებული ციებ-ცხელება.
ეგრეა, ძამო, გლენკაცის ბედი,
ის უკუღმართი, უღმრთო წამწყემედი,
თუ ერთხელ ღერძი გაუბრუნდლება,
სულ უკუღმართად დატრიალდება!

მაშინ შევიქენ მეც ოცის წლისა...
კვეხნით არ ვიტყვი, ბევრ ჩემ ტოლს ეჯობდი;
კარგად შემეძლო მოვლა სახლისა,
თუ გულსმოდგინედ მივეშველოდი.
მაგრამ მე კიდევ ბატონსა ვყვანდი,
შინ არ მითხოვდა, არ მეშვებოდა,
მე იქ სხვისთვისა ჩემს თავს ვლუპავდი,
შინ კი ოჯახი მელუპებოდა.

ერთხელ გამხდარი, გაყვითლებული,
ილაჯნაწყვეტი სნეულებითა,
საწყალი მამა მოხუცებული
იახლა ბატონს თხოვნით, ხვეწნითა.

მხეცი რამ იყო ბატონი ჩვენი,
ერთი აჯამი, გულქვა, რეგვენი,
იმას კაცებრი გული არ ჰქონდა,
რომ მამა-ჩემი შეჰბრალებოდა.
რა გავაგრძელო, თავადის-შვილი
კარგი რა არის, ავი რა იყოს?!
და მამა-ჩემი გულმოწყვეტილი
იახლა ამ-გვარს უხამსა ბატონს.

— შენი ჭირიმე, — უთხრა, — ბატონო,
სახლს ვერ გავუვებ მე მარტოხელი...
დამითმე შვილი... არ დამაღონო,
არ დამიღუპო ოჯახი ძველი.

ბატონი

— რაო, რას ბოდავ?

მამა

— შენს სადღეგრძელოდ
ოღონდ ზაქარა შინ დაითხოვე,
რომ უკან წასულს ოჯახს ვუშველოთ,
და მერე თუნდა ჩიტის რძე გვთხოვე.
კულუხს, კოდის-ბურს, გადასახადსა
ერთი-ორადა მოგართმევთ შენა;
თუ დავაყენებთ ფეხზედ ოჯახსა,
არ გავეჭვებით სამსახურს ჩვენა.

ბატონი

— ეგ რომ არი იყოს, გაეჭვოვლი
შენ ჩემს სამსახურს, ჩემს ბრძანებასა?..

ქოფაკო!.. ნუთუ მაგას ჰუიქრობდი,
რომ მიბეღადი ემაგის თქმასა?

მამა

— არა მქონია მაგის ფიქრი მე,
შენი რისხვაცა არ გამიწყრება...
მაგრამ მიბძანე, შენი ჭირიმე,
რით გემსახურო, რაც არ მექნება?
ღმერთი ხომ ჰხედავს, მე დავსნეულდი,
ლონე, ილაჯი გამიწყდა სრულებ...
მარტო ვერას ვიქმ, მთლად დავუძლურდი,
თორემ ჩემს შვილზედ არ შეგაწუხებ.
მინამ შემეძლო — სახლს ვინახავდი,
არც ღონე მშურდა და არცა ძალა,
დღე-და-ღამ ოფლსა მე ვიწურავდი,
მაგრამ ეხლა დრო გამომეცვალა;
აწ არაქათი გამიწყდა სრულად,
უდროდ დავბერდი, ჯანი წამერთო,
ველარა ვუვლი ოჯახს ერთგულად,
თუმცა კი მინდა, ხომ ჰხედავ, ღმერთო!..
ოჯახი ეხლა მეღუპება მე,
კაი ოჯახი, კაი სახლ-კარი!..
ნუ! ნუ დაღუპავ, შენი კვნესამე,
მინამ პატრონი ცოცხალი არი.
სიყრმიტ ჩამიკლავს მამულში თავი,
მანდ დამიღლია ძარღვი და მკლავი,
გამომიზრდია ჩემის ოფლითა,
ვაი ვაგლახით, წვით და დავვითა.
მძიმე უღელი მე მიწევია
ჩემის სახლ-კარის და ოჯახისთვის,
ამდენი ჯაფა გამიწევია

ნუთუ, ბატონო, ამ შავის დღისთვის,
რომ უდროო-დროდ ადრე და მალე
მევე დავმარხო ჩემი გაზრდილი?
ნუ იქ მაგასა, შენ გენაცვალე,
ნუ მიზამ მაგას, დამითმე შევილი!

ბატონი

— მერე მე ძროხა ვის ჩავაბარო?
საღლა ვიშოვნი კარგ მეძროხესა?
ვერა, ვერ მოგცე შენი ზაქარო,
თუნდ სულ დაგენტქას ოჯახი დღესა!
ვერ უყურებთ ამ ქოფაკს, ჩერჩეტას!
მირჩევს, ჩემიო გერჩივნოს შენსას...
არა, „ერთი მაქვს — სჯობს ათასს მქონდეს“...

მამა

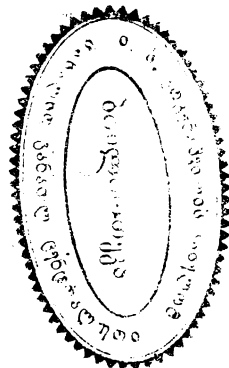
— მე ჩემი მომეც, შენ შენი გქონდეს
და შენს სახელსა მტლად დავედები.

ბატონი

— გამეცა,ვირო, ნუ მეღრიჯები!

მამა

— რომ გაგეცალო, ვისლა მივმართო,
ვინ მომაშველებს ხელს დაღუპვილსა!
მარტომ ოჯახი როგორ მოვმართო,
თუ არ დამითმოზ, ბატონო, შევილსა?
რა ვუყო, რა ვქნა, რა მეშველება,
მიბძანე, შენი კვნესამე, შენი!

ბატონი

— თუნდ სულიც გაგძვრეს, რა მენადვლება,
თავში ქვა იეც და ისა ჰქენი.

მამა

— შენ დალოცვილო, ქვა ვიცე თავში, —
რა პასუხია, როგორ იქნება!..
ჩვენც ვურევივართ კაცებში, ხალხში,
ჭამა-სმა გვინდა, გვინდა ცხოვრება...

ბატონი

— სუ!.. შე ქოფაკო!.. გაიკმიდე ხმა!..
ხმა... კრინტი მეთქი!.. ძაღლო, თორემა
მე არ მივხედავ მაგ შენს სიბერეს
და უკან ჩაგჩრი ჯოხით მაგ სიტყვებს...

მამა

— როგორ თუ ჩამჩრი!.. კაცს შიმშილით მკლავ,
ცოცხალსა მმარხავ, ოჯახს მილუპავ,
ბებერ-კაცს ლუკმა-პური უწყდება,
შვილსა შიმშილით მამა უკვდება,
შვილს შეუძლიან მამის დარჩენა, —
და ამის ნებას არ აძლევ შენა!..
მე ჩემს ღვიძლ შვილსა აღარ მანებებ,
რომ შემინახოს სიბერის დროსა,
მართალს სიტყვასაც არ მათქმევინებ,
ფუ, შენს სამართალს, შენს სამსჯავროსა!..
ეს იყო, ძამო!.. ამ სიტყვებმა ჰქმნეს
შვილის და მამის უღმრთოდ წახდენა...

შენ მეტყვი, რომ არ უნდა ეთქვა ეს,
მაგრამ რა ექნა აბა სთქვი შენა?
ეხვეწებოდა განა ცოტასა
იმ სულწაწყმედილს საწყალი მამა!..
მაგრამ როგორც ცივს რკინას და ქვასა,
ვერ დაუღბო, ვერ, გული ხვეწნამა.
ისც კაცი იყო... ვერ მოუთმინა
იმედგაწყვეტილ, მოკლულმა გულმა,
და, რაც შიგ ჰქონდა, სულ ათქმევინა,
უსამართლობამ წრიდამ გასულმა.

ჩიბუხის ტარით მამა-ჩემს მტრულად
ეცა ურჯულო ბატონი ჩვენი...
უნდა კი გითხრა, რომ მამა სრულად
არ გაღახულა თავისი დღენი.
საწყალი იყო თავის-მომწონე,
სირცხვილმა გული გადმოუბრუნა...
თუმც ალარ ჰქონდა მკლავებში ღონე,
მაინც კი ხელი შემოუბრუნა.
როგორ თუ ხელი მომიბრუნაო,
„ბიჭო, როზგები! ბიჭო, როზგები!“
და მამა-ჩემსა მოხუცსა, ძამო,
წამოეჭიდნენ მისივ მოძმები!..
როზგით მიცემეს მამა სნეული,
მამა მოხუცი, პატივს ჩვეული...
იმისი კვნესა და მწუხარება
გულს მიკლავს ხოლმე, რომ მაგონდება...
არც უღონობამ, არც სიგამხდრებმა,
არც სიბერებმა, არც თეთრმა წვერმა,
არც კაცის და არც ღვთის სამართალმა
არ მიპატივეს ბებერი მამა!..
მაშინ იქ ვიდექ მე საცოდავი...“ —

გულამომჯდარმა წაიღუდუნა,
მერე მღუმარემ მწუხარე თავი
ამოიკვნესა და ძირს ჩაღუნა.
წამოხტა კაკო განრისხებული,
მას აერია სული და გული
და შეუტია მწყრალად ზაქროსა:

— შენ იქ იდექი, ამბობ, იმ დროსა
და იქამდინა მიუშვი მტერი,
რომ აცემინე მამა ბებერი?!
მითხარ, დედალო, რა^საკეთებდი,
რას გეუბნოდა გული იმ დროსა?
იქ რომ მდგარვიყავ, ჩაგაძაღლებდი
ჯერ შენ და მერე იმ შენს ბატონსა...
რას უყურებდი? ნუთუ სეირსა, —
როგორ სწუწვნიდნენ მამა-შენს სისხლსა!..
ფუ, შენს სახელსა, შენს ვაჟეაცობას!..
მამას გიკლავდნენ, არ იღებდი ხმას...
შენ იქ იდექი, გულით იძუნწე!
რა ოხრობასა აქნევდი მაგ ხმაღს,
რომ ნაჭერ-ნაჭერ ხმლით არ აჰკუწე
სულწაწყმედილი შენი ბატონი!
ემაგ შერცხვენილ ხმლისა პატრონი
ჩემოან მოსელასა როგორ ჰბედავდი?
ნუ მარცხვენ ყაჩაღს, გამეცა, წადი...
შენ, ძმაგ, ყაჩაღად არ ვარგებულხარ,
შენ დედაკაცად დაბადებულხარ,
ფუ, მაგ კაცობას!

მხედარი

— კაკო, ნუ სწყრები!
კარგად არ იცნობ ჯერ ხომ ზაქროსა?

ჩემს ტოლს ბიჭს არც მე დავუფარდები,
 არც გავექცევი ხმალში კაკოსა.
 ეგრე ადვილად ნუ არცხვენ ჩემს ხმალს.
 და იმის პატრონს ნუ მეძახი მხთალს.
 ეგრე ნუ მძრაზავ... მომიგდე ყური:
 მაშვინ იქ ვიდექ მე უბედური...
 მინამ ბატონი ხელითა სცემდა —
 როგორცა ძაღლი ხორცსა ვიგლეჯდი...
 „მოჰკალ“ რაღაცა ხმა მაძალებდა,
 მაგრამ როგორღაც თავს ვიმაგრებდი.
 მომეკლა, ვიცი მამას მოჰკლავდნენ,
 მკვდარსა, თუ ცოცხალს კბილით შესჭამდნენ,
 ამის მიზეზი მე ვიქნებოდი, —
 და არ მომეკლა, უღმერთოდ სტანჯავდნენ,
 ეგრე ორ ცეცხლში ვიმყოფებოდი.
 მაშინ კი, როცა წამომიქციეს
 და მოხუცებულს როზგი დამიკრეს, —
 თვალთ დამიბნელდა, ამენთო გული,
 მივევარდი თოფსა გამწარებული,
 მხრიდამ გადვიგდე მაშინვე თექა,
 და, რო ყვიროდა: „დაჰკარ, დაჰკარი!“
 მაშინ ჩემ თოფმაც გამოიჭექა
 და შეუნგრია გულის-ფიცარი —
 იმ ჩემს ბატონსა, ჩემს დამლუპველსა,
 თავის-თავის და სხვის წამწყმედელსა.

კაკო

— შენი გამჩენის ჭირიმი, შენი!
 ბიჭი ყოფილხარ, ხმლისა დამშვენნი...
 შენ დაგიკვეხოს შენმა მშობელმა —
 რომ იმის ძუძუ შენ შევრგებია,

აი დალოცოს ის ქრისტე ღმერთმა —
ვისაც შენებრი დაჰბადებია!
ძამო, გამჩენის შენის ჭირიმე,
რაც წელან გითხარ, ყველა დამითმე.
ლამის დამადნოს ჩემმა სირცხვილმა
და კაკომ შენ-წინ თავი დაიღოს.

მხედარი

— განა საქები არის, რომ შევიღმა
თავისი მამის სისხლი აიღოს?
ამას იქმოდა ყოველი კაცი
თუნდა მხთალი და თუნდა ვაჟკაცი.
ვით მეტი იყო წელან ძაგება,
ისე მეტია ეხლა ეგ ქება.
მაგრამ, ეჰ, კაკო!.. მე მაგ სიკვდილმა
გულის ჭრილობა არ გამიმრთელა;
მამის გულისთვის გაწირულ შევილმა,
მამას ვერაფრით ველარ უშველა.
მაშინ თავი არ მაგონდებოდა
და დაჭერისაც არ მეშინოდა...
მივარდი მამას... უსულოდ ეგდო!
მუხლი მომეჭრა, ცეცხლი მომედო!
ის საწყალი სულ დაღურჯებული
ეგდო უძრავად გაშეშებული!..
ვაიმე, მამა მე მომკდომიყო,
როზგ-ქვეშა უღმრთოდ, უზიარებლად!..
მაგრამ ეჰ, ძამო, რაც იყო, — იყო,
ჯოჯოხეთია მოსაგონებლად.“
და, რა სთქვა ესა, ზაქრო მწუხარედ
პირქვე დაეცა დაღუმებული;
დიდ ხანსა ეგდო ეგრე მღუშარედ

გულში ვაების ცეცხლმოდებული.
ამ საწყალს შვილზედ კაცოც შეწუხდა,
ორივ წაიღო ერთმა ნაღველმა...
ამ ორს გულში რა ბალღამიც დუღდა,
წარმოიდგინოს თითონ მკითხველმა.

11 დეკემბერი, 1860 წ.
პეტერბურგი.

ქართული ენა უკომის სკოლებში

1. **შიო არაგვისპირელი** — რა ზიზით მიცქერის! ესა ჩენი ცხოვრება. (მე-5 და მე-9 ჯგუფ.).
2. **მიხ. ჯაფარიშვილი** — ჩანჩუკა, მართალი აბდულა. (მე-5 ჯგუფ.).
3. **ა. წერეთელი** — მოგონება. (მე-5 ჯგუფ.).
4. **არსენას ლეჟნი.** (5 ჯგუფ.).
5. **ა. წერეთელი** — რჩეული ლექსები. (5, 6, 7 და 9 ჯგუფ.).
6. **ნ. ლომოური** — ყოველი მხრიდან. (5 ჯგუფ.).
7. „ — ბედი უბედურთა. (9 ჯგ.).
8. „ — ალი. (5 ჯგ.).
9. „ — ქრისტიანი ლეკები. (9 ჯგ.).
10. „ — გიგო ღრუბელაშვილი. (7 და 9 ჯგ.).
11. **ს. შანშიაშვილი** — ურემი, შეშა და სხვ. (5 ჯგ.).
12. **ბ. მრისთავი** — გაყრა. (6 და 9 ჯგ.).
13. „ — დავა. (9 ჯგ.).
14. **დ. ზონაძე** — სურამის ციხე. (6 და 9 ჯგ.).
15. **შ. არაგვისპირელი** — ჩემი ბრალი არ არის. (6 ჯგ.).
16. **დ. კლდიაშვილი** — ქაშუშადის გასაჭირი. (6 და 9 ჯგ.).
17. „ — სამანიშვილის დედინაცვალი. (6 და 9 ჯგუფ.).
18. **ი. ჭავჭავაძე** — ოთარაანთ ქერივი. (6 და 9 ჯგ.).
19. „ — გლახის ნამბობი. (6 და 9 ჯგ.).
20. „ — რჩეული ლექსები. (6, 7 და 9 ჯგ.).
21. „ — კაცია ადამიანი? (6 და 9 ჯგ.).
22. „ — კაკო ყაჩაღი. (5 და 9 ჯგ.).
23. „ — მგზავრის წერილები. (7 და 9 ჯგ.).
24. „ — განდევნილი. (7 და 9 ჯგ.).
25. „ — სახარობელაზე. 7 და 9 ჯგ.).
26. **ო. თუშანიანი** — გიგორ. (5 ჯგ.).
27. **ს. მგალობლიშვილი** — და შეფიცეს! (7 და 9 ჯგ.).
28. „ — ჯორ-ჭაჭარა. (9 ჯგ.).
29. „ — დედა მამა. (9 ჯგ.).
30. **ზ. ლომთათიძე** — პირველი მაისი და სხვ. (7 და 9 ჯგ.).
31. **ი. მქალაძე** — ზღვის პირად და სხვ. (7 ჯგ.).

32. **მ. ნინოშვილი** — განკარგულება. გ. უიშვილი. (5 და 9 ჯგ.).
33. " — მოსე მწერალი. (6 და 9 ჯგ.).
34. " — სიმონა. (7 და 9 ჯგ.).
35. " — პალისტომის ტბა. (6 და 9 ჯგ.).
36. " — ჩეენი ქვეყნის რაინდი. (6 და 9 ჯგ.).
37. **ა. შაჰბაში** — ხევის ბერი გოჩა. (7 და 9 ჯგ.).
38. " — მოძღვარი. ელისო. (7 და 9 ჯგ.).
39. **გ. გორაძე** — ქარიშხალი. (7 ჯგ.).
40. **გ. მიწიშვილი** — თებერვალი. (9 ჯგ.).
41. **ლ. ქიჩაძე** — ტარიელ გოლუა. (7 ჯგ.).
42. **დ. სულიაშვილი** — ლენინთან პეტროგრადადღე. (7 ჯგ.).
43. " — ჩიკორი. (7 ჯგ.).
44. **ლ. არდაზიანი** — სოლომონ მეჯღანუაშვილი. (7 და 9 ჯგ.).
45. **ბ. წყნეთელი** — პირველი ნაბიჯი. (7 და 9 ჯგ.).
46. **რ. მარსთავი** — რჩეული ლექსები. (5 და 9 ჯგ.).
47. **ი. დავითაშვილი** — რჩეული ლექსები. (5 და 9 ჯგ.).
48. **ხალხური შემოქმედება** — 1 და 2 ნაწილი. (8 ჯგ.).
49. **ალ. ჭავჭავაძე, გ. ორბელიანი, ნ. ბარათაშვილი** — რჩეული ლექსები. (7 და 8 ჯგ.).
50. **ნ. ჩხიკვაძე, ნ. ჯომღეთელი, ს. მუხლი, ა. აბაშელი, გ. ჭყიშვილი, ი. ვაკაძე** — ლექსთა კრებული. (6, 7 და 9 ჯგუფ.).
51. **ვაჟა-ფშაველა** — პოემები და ლექსები. (5, 6, 7 და 9 ჯგ.).
52. **ი. მუხომილი** — რჩეული ლექსები. 5, 6, 7 და 9 ჯგ.).
53. **ბ. ტაბიძე** — 1917 წ., ჯონ-რიდი. (9 ჯგ.).
54. **კ. ლორთქიფანიძე** — პიონერი თანდო და სხვ. (5, 6 და 7 ჯგუფ.).
55. **ი. გრიშაშვილი, კ. ზიზინაძე, ვ. ბაყინაშვილი, ი. მისაშვილი, ვ. გორბაძე** — ლექსთა კრებული. (5 და 6 ჯგუფ.).
56. **კუშკინი** — ევგენი ონგინი. (9 ჯგ.).
57. **ბრიგოდაშვილი** — ვაი კუისაგან. (9 ჯგ.).
58. **სერვანტინი** — დონკიხოტი. (9 ჯგ.).
59. **შეშვილი** — ჰამლეტი. (9 ჯგ.).
60. **გოლიშვილი** — გააზნაურებული მდაბიო. (9 ჯგ.).
61. **გომარაშვილი** — ფიგაროს ქორწინება. (9 ჯგ.).